

Олег Разиграєв*

ДІЯЛЬНІСТЬ ТЮРЕМНИХ «ПАТРОНАТИВ» НА ВОЛИНІ ТА СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ В КОНТЕКСТІ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ¹

Статтю присвячено функціонуванню тюремних патронатів на Волині та Східній Галичині в контексті пенітенціарної системи міжвоєнної Польщі. Діяльність цих організацій була спрямована на покращення матеріального та морального стану в'язнів; виховання, освіти та трудове навчання неповнолітніх в'язнів; надання допомоги в'язням, які звільнялися з місць відбування покарання; підтримку родин в'язнів.

Наприкінці 1920-х рр. на теренах Волині та Східної Галичини діяли патронати у Бережанах, Дубно, Коломиї, Ковелі, Кременці, Луцьку, Острозі, Володимирі та Золочеві. На початку 1930-х рр. у м. Львові було утворено один з найбільших патронатів у міжвоєнній Польщі. Допомога, яку надавали ці організації, попри безперечну важливість, забезпечувала лише незначну частину потреб ув'язнених, та їхніх родин.

Ключові слова: в'язниця, пенітенціарна система, патронат, Волинь, Східна Галичина.

Oleh Razyhryayev

ACTIVITIES OF PRISON PATRONAGES IN VOLYN AND EASTERN GALICIA IN THE CONTEXT OF THE PENITENTIARY SYSTEM OF THE SECOND POLISH REPUBLIC

The article is devoted to the functioning of prison patronages in Volyn and Eastern Galicia in the context of the penitentiary system of interwar Poland. The activities of these organizations were aimed at improving the material and moral condition of the prisoners; education and labor training of juvenile prisoners; assistance to prisoners who was released from places of detention; support for the families of prisoners.

At the end of the 1920's in the Volyn and Eastern Galicia patronages were operating in Berezhany, Dubno, Kolomyia, Kovel, Kremenets, Lutsk, Ostroh,

* **Олег Разиграєв** — кандидат історичних наук, доктор гуманістичних наук в галузі новітньої історії (PhD in the Humanities), доцент кафедри всесвітньої історії Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки (м. Луцьк), Razygraev@ukr.net.

¹ Підготовку статті уможливила дотація Канадського інституту українських студій з Вічного фонду ім. Олександра і Галини Кулагиних.

Volodymyr and Zolochew. In the early 1930's in Lviv was formed one of the largest patronage in the interwar Poland. The assistance provided by these organizations, despite the undeniable importance, provided only a small portion of the needs of prisoners and their families.

Key words: *prison, penitentiary system, patronage, Volyn, Eastern Galicia.*

На землях, які юридично увійшли до складу міжвоєнної Польщі у 1918–1923 рр. патронати — структури покликані допомагати в'язням, існували ще з середини XIX ст. Зокрема, на теренах австрійської дільниці такі організації виникли в 1855 р., однак на думку дослідниці Х. Вієвюрської, вони не здійснювали активної діяльності². Робота подібних утворень в прусській дільниці зводилася до забезпечення звільнених в'язнів транспортними квитками для повернення додому, а також до надання принагідної допомоги. Більш жваву діяльність розгорнули патронати, що з 1909 р. поступово поставали в межах Конгресового Королівства у складі Російської імперії. Зазначені структури допомагали політичним в'язням та членам їхніх родин, неповнолітнім в'язням, а також особам, які вже відбули покарання та потребували матеріальної підтримки³.

З 1918 р. патронати перебували у віданні Карного департаменту Міністерства юстиції нововідродженої Польської держави⁴, до складу якої між двома світовими війнами належали Волинь на Східна Галичина. Відтак, з огляду на малодослідженість проблеми, мета запропонованої розвідки полягає у висвітленні діяльності тюремних патронатів на означених теренах в контексті пенітенціарної системи міжвоєнної Польщі.

Громадська діяльність спрямована на підтримку в'язнів та їхніх сімей в Польщі набула правове оформлення 1 грудня 1923 р. коли було затверджено статут Товариства опіки над в'язнями звільненими з тюрми та їх родинами «Патронат», яке розташовувалося у Варшаві. Зазначена організація поширювала діяльність на всю територію країни шляхом створення філій або індивідуальної діяльності окремих її членів⁵. Організаційно досліджувана інституція складалася з правління, загальних зборів та ревізійної комісії⁶. Правове закріплення патронати знайшли й в статті 62 Розпорядження президента Польщі від 7 березня 1928 р. щодо

² *Wiewiyrska H.* Patronat to nie filantropia // *Prawo i życie.* — 1957. — № 8 (25). — 7 kwietnia.

³ *Ibidem.*

⁴ *Pawlak K.* *Wizziennictwo Polskie w latach 1919–1939.* — Kalisz, 1995. — S. 108.

⁵ *Neymark E.* *Wspiypraca spoieczecstwa z administracj№ penitencjarn№* // *Ksiegka jubileuszowa wizziennictwa polskiego 1918–1928.* Pod red. Z. Bugajskiego. — Warszawa, 1929. — S. 224.

⁶ *Pawlak K.* *Wizziennictwo Polskie w latach 1919–1939...* — S. 108.

організації в'язниць, де вказувалася, що діяльність таких структур у тюрмах регламентується приписами Міністерства юстиції⁷.

Мета товариства «Патронат» полягала, насамперед, у покращенні матеріального та морального стану в'язнів; вихованні, наданні освіти та трудовому навчанні неповнолітніх в'язнів; наданні допомоги в'язням, які звільнялися з місць відбування покарання; підтримці родин в'язнів. Зазначена організація, відповідно до власних статутних завдань, мала право звертатися до тюремної адміністрації, Міністерства юстиції та Міністерства праці та суспільної опіки зі спеціальними поданнями та пропозиціями. Крім того, «Патронат» був уповноважений інформувати контролюючі органи про помічені недоліки та зловживання в тюрмах⁸. До 1926 р. зазначені структури займалися організацією у в'язницях бібліотек⁹.

Наприкінці 1920-х рр. в Польщі функціонувало 5 незалежних товариств «Патронат», а саме в Бидгощі, Новогрудку, Вільні та два у Варшаві. Окрім того, в різних місцевостях було створено 41 відділ варшавського Товариства опіки над в'язнями звільненими з тюрми та їх родинами «Патронат». Так, на теренах Волині та Східної Галичини діяли філії у Бережанах, Дубно, Коломиї, Ковелі, Кременці, Луцьку, Острозі, Володимирі та Золочеві¹⁰. На початку 1930-х рр. спостерігалася тенденція до зростання «Патронатів» у Польщі, що, ймовірно, було викликано непростотою економічною ситуацією в країні в добу світової економічної кризи. Станом на 1930 р. функціонувало вже 44 відділення варшавського «Патронату», а також самостійні організації в Любліні, Новогрудку, Вільні та Лодзі¹¹. Через три роки такі організації діяли уже 55 містах. Натомість напередодні нападу Німеччини на Польщу функціонувало близько 80 відділень Варшавського «Патронату», а також 5 самостійних організацій¹².

Ще на початку 1920-х рр. при Луцькій в'язниці під керівництвом римо-католицького капелана Є. Зволінського функціонувала неофіційна група осіб, яка надавала моральну та матеріальну допомогу в'язням. Натомість, Товариство опіки над в'язнями «Патронат» постало в м. Луцьку 13 квітня 1924 р. за ініціативи місцевих адвокатів. Організаційне засідання відбулося в залі Окружного суду воєводського центру за участі голови того ж суду В. Єловицького, вищезгадуваного ксьондза

⁷ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 marca 1928 r. w sprawie organizacji wikziennictwa // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. — 1928. — № 29. — Poz. 272. — S. 562.

⁸ Neymark E. Wspiypraca spoieczecstwa z administracj№ penitencjarn№... — S. 225.

⁹ Pawlak K. Wikziennictwo Polskie w latach 1919–1939... — S. 100.

¹⁰ Neymark E. Wspiypraca spoieczecstwa z administracj№ penitencjarn№... — S. 226.

¹¹ Przegl№d Wikziennictwa Polskiego. — 1930. — № 9(65). — S. 15.

¹² Pawlak K. Wikziennictwo Polskie w latach 1919–1939... — S. 108.

Є. Зволінського, судді Б. Влодека, протестантського пастора Клейндіста, прокурора Я. Прушинського, С. Глікліх, урядового рабина М. Глікліха, начальника в'язниці Стемковського та численних адвокатів. На засіданні адвокат О. Ростоцький зачитав лист Міністерства юстиції до Ради адвокатів у м. Луцьку щодо утворення «Патронату». Далі мала місце дискусія щодо статусу товариства. Після голосування більшість виступила за створення в Луцьку незалежної організації «Патронат», яка територіально мала діяти в межах Луцького та Рівненського судових округів. Пропозиція функціонування місцевого «Патронату» в статусі відділення Варшавського товариства не знайшла підтримки серед присутніх. Першим керівником організації було обрано голову Окружного суду В. Єловицького, якого пізніше змінив Блєжинський (новообраний голова Окружного суду). До правління новоствореної організації, окрім її голови, увійшли: Б. Влодек, О. Ростоцький, Є. Зволінський, К. Гулевич, Ю. Прухінк, Я. Прушинський, А. Борейко, О. Тележинський та ін.¹³

В 1925 р. Луцький «Патронат» очолив інженер Ю. Прухнік, скарбником було обрано ксьондза Є. Зволінського, а секретарем Е. Пальчинського; водночас ксьондз Є. Зволінський та Е. Петриковський обійняли посади тюремних кураторів. Станом на 1926 р. зазначена організація налічувала близько 50–60 членів й займалася забезпеченням одягом колишніх ув'язнених, покриттям транспортних витрат на подорож таких осіб додому, допомогою у пошуку роботи тощо. Окрім того, Луцький «Патронат» матеріально підтримував в'язничну бібліотеку; контактував зі слідчими та прокурорськими органами щодо пришвидшення розгляду справ або зміни запобіжного заходу; сприяв дотерміновому звільненню в'язнів тощо. В цей же час «Патронат» планував обладнати майстерню з виробництва кошиків, де могли б працювати особи, звільненні з в'язниці¹⁴.

7 березня 1926 р. заступник голови товариства «Патронат» Е. Петриковський взяв участь в урочистостях з нагоди відкриття та освячення нового шпиталю в Луцькій тюрмі. Освячення здійснив капелан Є. Зволінський. Окрім того, на урочистостях, які відбувались у в'язничній каплиці, були присутні віце-воєвода Потоцький, староста Рогозінський, голова суду Б. Влодек, прокурор Стейман. Після освячення присутні відвідали шпиталь, зробили спільне фото та були запрошені на чаювання до начальника в'язниці. Оновлений шпиталь налічував 60 ліжок, операційну, амбулаторію, аптеку та ванну кімнату тощо. Заклад був покликаний

¹³ Державний архів Волинської області (далі — ДАВО). — Ф. 47. — Оп. 4. — Спр. 1771. — Арк. 3–3зв.

¹⁴ *Przełom* *Więziennictwa Polskiego*. — 1926. — № 5(12). — S. 15.

обслуговувати хворих в'язнів з різних пенітенціарних установ Волинського воєводства¹⁵.

Станом на 1 квітня 1931 р. «Патронат» м. Луцька налічував 65 членів. Однак, вже 31 березня наступного року активних членів залишалось тільки 49, які разом сплатили членських внесків на суму 237 злотих. В той же час упродовж 1931–1932 рр. організація отримала близько 105 злотих добровільних пожертв та 190 злотих з інших джерел. Серед видатків за означений період можна відмітити ремонт взуття (для 4 засуджених) та одягу в'язням (47 злотих); перепліт бібліотечних книг (близько 23 злотих); лікування 1 в'язня; надання індивідуальної матеріальної допомоги для 44 осіб на загальну суму понад 268 злотих; видатки на проведення різноманітних свят (160 злотих); купівля поштових марок та тютюну для в'язнів¹⁶.

В'язні Луцької тюрми зверталися до «Патронату» з різними проханнями. Так, 11 лютого 1932 р. за юридичною допомогою звернувся мешканець Волині Д. Швайровський, який відбував чотирирічне покарання в Дрогобицькій в'язниці. Після смерті батька власна родина прагнула позбавити його права на законну частину спадку згідно заповіту¹⁷. 10 травня того ж року в'язень О. Петрочук просив у «Патронату» кошти на залізничний квиток до Білостоку¹⁸. Аналогічне прохання висловив у заяві від 22 жовтня 1933 р. Ю. Гловчак, який потребував коштів на подорож додому в м. Сельдце Люблінського воєводства. Своє прохання від обґрунтовував цілковитою відсутністю фінансів, а також малозабезпеченістю родини¹⁹.

Варто зауважити, що відповідно до розпорядження Міністра суспільної опіки С. Хубицького від 24 серпня 1932 р. особи, які звільнялися з в'язниці й бажали здійснити поїздку залізницею з метою пошуку або здійснення роботи мали право на пільгу. Вона надавалася на підставі довідки виданої «Патронатом» та засвідченої відповідним підрозділом прокуратури²⁰. На початку 1935 р. Варшавський «Патронат» повідомляв свої регіональні філії про спільне рішення Міністерств юстиції та зв'язку наділити «Патронати» виключним правом видавати спеціальні довідки малозабезпеченим колишнім в'язням у справі пільгового проїзду до місця роботи або постійного проживання²¹.

¹⁵ Ibidem. — S. 14.

¹⁶ ДАВО. — Ф. 47. — Оп. 4. — Спр. 1561. — Арк. 18.

¹⁷ ДАВО. — Ф. 47. — Оп. 4. — Спр. 1523. — Арк. 7–7 зв.

¹⁸ Там само. — Арк. 15.

¹⁹ Там само. — Арк. 4–4 зв.

²⁰ ДАВО. — Ф. 47. — Оп. 4. — Спр. 1561. — Арк. 27.

²¹ Государственный архив Брестской области (далее — ГАБО). — Ф. 2043. — Оп. 1. — Д. 239. — Л. 4.

В 1934 р. луцьке товариство опіки за в'язнями «Патронат» очолював ксьондз О. Пежхала, його заступником був суддя Округного суду В. Добровольський, скарбником — комісар в'язничної сторожі А. Сурмінський, секретарем — тюремний вчитель П. Таланкевич. До активу «Патронату» також належали протестантський пастор Клейндіст, настоятель православної парафії Яковлев та ін. На звітному засіданні, яке мало місце в 1934 р., підкреслювалася успішна реалізація в Луцькій в'язниці програми пенітенціарної педагогіки шляхом функціонування школи, столярної майстерні, організації різних додаткових навчальних курсів, святкових заходів тощо. Водночас передбачалося активізувати опіку за особами, звільненими із в'язниці, контакти з родинами ув'язнених, а також «популяризувати ідею патронату серед широкого загалу»²².

Наприкінці травня 1935 р. ксьондза О. Пежхалу на посаді керівника «Патронату» змінив суддя В. Добровольський. Загалом упродовж звітного 1934/1935 року луцький «Патронат» здійснював матеріальне забезпечення тюремної школи, де навчалось 65 в'язнів; започаткував піврічні курси крою та шиття для в'язнів-жінок; проводив заняття зі сфери сільського господарства; сприяв поповненню тюремної бібліотеки новою літературою; надав фінансову підтримку 110 в'язням, які залишали тюрму; здійснював правовий захист ув'язнених тощо²³.

На початку 1936 р. Луцький та Золочівський «Патронати» швидко відгукнулись на рекомендацію центрального правління організації у Варшаві щодо налагодження тісних взаємин з воєводськими осередками Бюро фонду праці щодо пошуку роботи для колишніх в'язнів²⁴. У 1936 р. Луцький «Патронат» теж отримав чимало заяв від в'язнів з різними проханнями. Зокрема С. Красько у поданні від 12 січня просив покрити купівлю залізничного квитка до станції Дубровиця на теренах Поліського воєводства²⁵; Х. Шраєр 24 січня звернувся із заявою щодо виділення коштів на придбання ліків²⁶; 11 травня в'язень О. Ложко, засуджений на 8 років позбавлення волі, просив «Патронат» придбати взуття²⁷; 15 травня С. Васілевський звернувся з проханням виділити 6 злотих на купівлю окулярів, позаяк попередні були зіпсовані під час трудової діяльності у в'язниці²⁸.

²² Przegląd Wikziennictwa Polskiego. — 1934. — № 6 (15). — S. 12–13.

²³ Przegląd Wikziennictwa Polskiego. — 1935. — № 8(29). — S. 12.

²⁴ ГАБО. — Ф. 2043. — Оп. 1. — Д. 336. — Л. 2–3.

²⁵ ДАВО. — Ф. 47. — Оп. 4. — Спр. 1817. — Арк. 2.

²⁶ Там само. — Арк. 6.

²⁷ Там само. — Арк. 62.

²⁸ Там само. — Арк. 65.

Луцький «Патронат» матеріально підтримав організацію Різдвяних свят у місцевій в'язниці наприкінці 1937 р., окрім того в цей період дружині в'язня І. Височанського було надано 10 кілограм пшонаного борошна та 2 кілограми кави; в'язню Я. Колодзєю вирішено виплатити 10 злотих на купівлю зимової куртки при звільненні; в'язню А. Панчуку профінансовано залізничний квиток тощо. Не усі прохання в'язнів були розглянуті позитивно. Так, наприклад, Д. Козаку було відмовлено у купівлі квитка, позаяк він мав власні кошти на спеціальному тюремному депозиті; негативне рішення було прийнято щодо прохання матеріальної допомоги Ф. Васілевському — останній у близькому минулому вже отримав таку поміч тощо²⁹.

16 грудня 1933 р. «Пенітенціарний огляд» на своїх шпальтах повідомляв про створення «Патронату» у м. Володимирі за ініціативи начальника місцевої в'язниці підкомісара В. Колубінського. Упродовж короткого проміжку часу організації вдалося зібрати 110 злотих, які формувалися з членських внесків та добровільних пожертв мешканців Володимира. На організацію святкування Різдва «Патронат» виділив для в'язнів 75 злотих³⁰. Водночас, згідно інших даних, «Патронат» у Володимирі функціонував ще з кінця 1920-х рр.³¹ На початку 1934 р. «Патронат» функціонував і при Ковельській в'язниці³².

«Патронат» у м. Львові було створено 26 березня 1931 р. з ініціативи дружин місцевого воєводи Броніслава Наконечнікова-Клюковського (1930–1931 рр.) та віце-воєводи Вацлава Дрояновського, начальника відділу праці та суспільної опіки воєводського управління Ф. Шкодзінського, а також гродського судді А. Яжини. Натомість, першим керівником товариства стала дружина попередника Броніслава Наконечнікова-Клюковського — львівського воєводи Войцеха Голуховського. В червні 1932 р. її змінив віце-голова місцевого апеляційного суду — А. Старкевич³³. Натомість, згідно даних польської дослідниці Х. Вієвюрської, Львівський «Патронат» було утворено в 1932 р.³⁴ Вона зазначає, що за кількістю членів ця організація конкурувала з Варшавським «Патронатом», а також у щоденній діяльності співпрацювала з Львівським воєводським та міським управліннями, мала підтримку прокуратури та місцевої громади³⁵.

²⁹ ДАВО. — Ф. 47. — Оп. 4. — Спр. 1771. — Арк. 102 зв.–104.

³⁰ *Przegląd Wskaznictwa Polskiego*. — 1934. — № 3(12). — S. 11.

³¹ *Neymark E.* Współpraca społeczeństwa z administracją penitencjarną... — S. 226.

³² ДАВО. — Ф. 281. — Оп. 3. — Спр. 74. — Арк. 36–36 зв.

³³ *Przegląd Wskaznictwa Polskiego*. — 1934. — № 9(18). — S. 12.

³⁴ *Wiewińska H.* Patronat to nie filantropia // *Prawo i życie*. — 1957. — № 8 (25). —

7 kwietnia.

³⁵ *Ibidem*.

Станом на вересень 1933 р. львівський «Патронат» налічував 243 члени, функціонував під керівництвом вищезгаданого А. Старкевича та складався з 7 комісій (секцій): культурно-освітньої, опіки над родинами в'язнів, пропаганди, праці, опіки над неповнолітніми, юридичної та комісії в'язничних кураторів. Культурно-освітню секцію очолював ксьондз капелан Ф. Командер. Упродовж лютого–вересня 1933 р. цей структурний підрозділ «Патронату» провів із в'язнями 10 бесід, здійснював роботу щодо удоступнення в тюрмах кіна та радіо, організував ряд патріотичних заходів з нагоди свята 3 травня (Дня конституції Польщі), а також іменин Ю. Пілсудського. Секцію опіки за родинами в'язнів очолював безпосередньо голова львівського «Патронату» А. Старкевич. Її діяльність полягала у наданні матеріальної та моральної підтримки родинам в'язнів, а також налагодженні контактів між ув'язненими та членами їхніх сімей. Так, зокрема, упродовж згаданого періоду зазначена секція надала фінансової підтримки на суму 524 злотих, а також ряд позик.

Підрозділ пропаганди, який очолювала К. Хойнацька, мав на меті сприяти формуванню позитивної громадської думки та підтримки діяльності «Патронату» зі сторони суспільства. Для реалізації поставлених цілей зазначений підрозділ співпрацював з пресою та радіо. Секція праці, що функціонувала під керівництвом Ю. Скварчинського, в означений період безуспішно намагалася отримати від властей міста Львова приміщення призначене для Будинку праці для в'язнів, які звільнялись з місць позбавлення волі. Цей підрозділ також сприяв отриманню колишніми в'язнями одягу та знижок на залізничні перевезення з метою повернення до місць постійного проживання³⁶. У листопаді 1933 р. актив Львівського «Патронату» узяв участь у роботі I з'їзду делегатів цієї організації у Варшаві, де один із заступників правління товариства Л. Двожак виголосив виступ на тему: «Опіка над звільненими в'язнями»³⁷.

Зі звіту Львівського «Патронату» за період з 1 квітня 1933 р. по 31 березня 1934 р. випливає, що організація акумулювала більше 808 злотих на користь ув'язнених шляхом організації танців у готелі «Брістоль», концерту львівських композиторів, а також збору індивідуальних пожертв на вулиці; провела 45 виховних бесід та лекцій з історії, географії, гігієни, відомостей про Польщу, громадянської науки; організувала ряд заходів з нагоди державних та релігійних свят; створила за участі в'язнів драматичний гурток та музичний хор; здійснила матеріальне забезпечення в'язничної світлиці (придбала радіоприймач, газети, книжки та підруч-

³⁶ Przegląd Wskaznictwa Polskiego. — 1933. — № 6 (12). — S. 13–14.

³⁷ Przegląd Wskaznictwa Polskiego. — 1934. — № 9 (18). — S. 12.

ники тощо); організувала навчальний курс для в'язнів зі сфери сільського господарства³⁸.

Окрім того, стараннями львівського «Патронату» в'язнів було забезпечено 267 листками паперу з поштовими марками, 170 відкритками, облаштовано притулок на 20 ліжок для неповнолітніх злочинців без постійного місця проживання, розглянуто понад 700 прохань членів родин ув'язнених, 528 сімей в'язнів отримали матеріальну допомогу у грошовому вигляді, окремим родинам була надана лікарська допомога тощо. Особи які звільнялись з в'язниці в міру можливості забезпечувалися «Патронатом» одягом, взуттям, залізничними квитками в родинні місця, проводилася робота щодо працевлаштування колишніх в'язнів³⁹.

В'язні та члени їхніх сімей зверталися до Львівського «Патронату» з різними проханнями. Так, 23 січня 1934 р. за матеріальною допомогою звернулася мати двох малолітніх дітей М. Сюда. Її чоловік перебував в ув'язненні під слідством й залишив сім'ю без фінансової опіки. Як наслідок, М. Сюда не мала коштів на оплату оренди житла, комунальних послуг та харчів для дітей⁴⁰. Після отримання вищезазначеної заяви «Патронат» звернувся до відповідних міських служб й отримав підтвердження незадовільного матеріального стану М. Сюди. Вже 6 березня того ж року до «Патронату» звернувся звільнений з в'язниці чоловік М. Сюди — Станіслав, який просив допомогти із працевлаштуванням⁴¹. Однак, згідно інформації отриманої куратором львівського «Патронату» К. Хойнацькою, станом на 1935 р. подружжя Сюдів перебувало у в'язниці. Натомість, їхні діти залишились на утриманні тітки та бабусі й, на думку працівників «Патронату», потребували матеріальної підтримки⁴².

В 1934 р. до Товариства опіки над в'язнями «Патронат» у м. Львові за допомогою звернувся колишній багаторічний в'язень Золочівської тюрми П. Кашчишин. У заяві він зазначив, що після звільнення опинився без засобів до існування та «даху над головою»⁴³. З метою вияснення ситуації львівський «Патронат» звернувся до начальника в'язниці у Золочеві й одержав інформацію, що П. Кашчишин є рецидивістом і під час звільнення вже отримав від місцевого «Патронату» допомогу у розмірі 5 злотих⁴⁴. 18 листопада 1935 р. до Львівського «Патронату» звернувся М. Сокальський, який відбував покарання за крадіжку. Останній просив

³⁸ Ibidem. — S. 13.

³⁹ Ibidem. — S. 14.

⁴⁰ Державний архів Львівської області. — Ф. 11. — Оп. 25. — Спр. 361. — Арк. 1.

⁴¹ Там само. — Арк. 3.

⁴² Там само. — Арк. 4–5.

⁴³ Там само. — Арк. 27.

⁴⁴ Там само. — Арк. 49.

надати матеріальну допомогу його дружині та тринадцятирічній дочці. В підсумку, було вирішено надати допомогу дружині, а також звернутись до Комітету позашкільної опіки з проханням забезпечити безкоштовними обідами дочку заявника⁴⁵.

Галицькі в'язні, які перебували в тюрмах інших воєводств теж зверталися за допомогою до місцевих «Патронатів». Так, напередодні Другої світової війни, до «Патронату» в м. Дрогичині (Поліське воєводство), із заявою звернувся в'язень П. Порохнюк. Він повідомив, що згідно рішення суду від 30 серпня, він залишає тюрму, однак немає одягу та квитка на проїзд додому. Відтак, останній просив забезпечити його сорочкою, курткою, кальсонами, а також квитком до залізничної станції Белз, що у Львівському воєводстві⁴⁶.

Тюремний «Патронат» функціонував й у Станіславові. За керівництва ним окружним суддею Л. Бучинським товариство налічувало 93 члени. Це були переважно судді різних рівнів, адвокати, представники органів влади та місцевого самоврядування⁴⁷. Станом на грудень 1934 р. Станіславський «Патронат» очолював ксьондз Д. Базяк. Серед пріоритетних завдань організації була допомога особам, які звільнялися з місць позбавлення волі, особливо — підтримка бідних неповнолітніх колишніх в'язнів. Станіславський «Патронат» матеріально підтримував культурно-освітню діяльність у в'язниці, а також проводив роботу спрямовану на збільшення чисельності власного активу⁴⁸.

Товариство опіки над в'язнями «Патронат» функціонувало й в Тернополі. Очолювала організацію С. Воглова — дружина колишнього директора гімназії⁴⁹. «Патронат» надавав допомогу в'язням у різних напрямках. Зокрема, покривав кошти проїзду додому для в'язнів, які мешкали поза межами Тернопільського воєводства, в тому числі на Волині та Поліссі; допоміг придбати одяг та білизну кільком ув'язненим жінкам; в 1931 р. матеріально підтримав Л. Годзалову, яка в тюрмі народила дитину. Окрім того, очільниця «Патронату» С. Воглова разом з вчителькою Кручаковською проводили виховні бесіди для в'язнів-жінок⁵⁰.

На різдвяні та великодні свята Тернопільський «Патронат» намагався урізноманітнити харчовий раціон в'язнів, не беручи до уваги вид скоєного злочину. Так, на Великдень 1930 р. 320 в'язнів римо-католицького

⁴⁵ Там само. — Арк. 80.

⁴⁶ ГАБО. — Ф. 2266. — Оп. 1. — Д. 14. — Л. 2.

⁴⁷ Державний архів Івано-Франківської області. — Ф. 422. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 1–7.

⁴⁸ Przegląd Więziennictwa Polskiego. — 1934. — № 12 (21). — S. 14.

⁴⁹ Державний архів Тернопільської області (далі — ДАТО). — Ф. 285. — Оп. 1. — Спр. 52. — Арк. 2.

⁵⁰ Там само. — Арк. 2 зв.

віросповідання отримали на 1 особу по 2 яйця, 1 кг булки, 250 гр. ковбаси та 6 цигарок марки «Вісла». Під час Різдвяних свят того ж року близько 300 в'язнів отримали по 250 гр. ковбаси, 1 кг солодкої булки з начинкою та 6 сигарок. Варто зазначити, що в'язні-комуністи відмовилися від святкових Різдвяних подарунків. В цей же час Тернопільський «Патронат» надав матеріальну допомогу в сумі 60 злотих родині в'язня П. Подборачинського, який відбував п'ятирічний термін ув'язнення за шахрайство⁵¹. Звертаючись до питання фінансування проведення свят у в'язницях, слід відмітити, що на одному із з'їздів представників «Патронату» у Варшаві в 1933 р. було рекомендовано уникати більших видатків на такі цілі. Натомість, віталося скерування коштів на розвиток культурно-освітнього життя⁵².

Тернопільський «Патронат», на відміну від інших організацій Волині та Східної Галичини, не здійснював збір членських внесків та добровільних пожертв. Натомість, індивідуальна матеріальна допомога чи організація свят відбувалися за кошти отримані від Тернопільського воеводського відділу суспільної опіки, який отримував від «Патронату» звіт за використані фінансові засоби⁵³.

У квітні 1934 р. за ініціативи прокурора окружного суду Нуцковського постав «Патронат» при в'язниці у Чорткові Тернопільського воеводства. Станом на жовтень того ж року організація запровадила «травневі» богослужіння для в'язнів, які звершувалися у тюремній каплиці орденом домініканців; два рази на тиждень проводилися курси співу; члени «Патронату» добровільно пожертвували книги у фонд тюремної бібліотеки. Стараннями чортківського «Патронату» було утворено в'язничну світлицю, в якій, наприклад, можна було грати в шахи, доміно або читати газети⁵⁴.

Отже, складову частину пенітенціарної системи міжвоєнної Польщі становили організації допомоги в'язням «Патронат», які були покликані надати моральну та матеріальну підтримку особам, котрі з різних причин перебували у закладах виконання покарань, а також членам їхніх родин. Вони мали статус як незалежних організацій, так і підрозділів Товариства опіки над в'язнями звільненими з тюрми та їх родинами «Патронат» у Варшаві. В означений період такі структури функціонували в різних місцевостях Волині та Східної Галичини. Одним із перших в 1924 р. було створене товариство «Патронат» у м. Луцьку, станом на 1928–1929 рр. такі організації вже діяли в Бережанах, Дубно, Коломиї, Ковелі, Кре-

⁵¹ Там само.

⁵² ГАБО. — Ф. 2043. — Оп. 1. — Д. 240. — Л. 9–9 зв.

⁵³ ДАТО. — Ф. 285. — Оп. 1. — Спр. 52. — Арк. 3.

⁵⁴ *Przeegl№d Wi#ziennictwa Polskiego*. — 1934. — № 10 (19). — S. 14.

менці, Острозі, Володимирі та Золочеві. На початку 1930-х рр. у м. Львові постав один з найбільш чисельних «Патронатів» у державі. Безперечно, допомога, яку надавали ці організації була важливою та потрібною для осіб позбавлених волі. Однак, вона забезпечувала лише невелику частину потреб цих людей, та членів їхніх сімей⁵⁵.

REFERENCES

1. *Księga jubileuszowa wikziennictwa polskiego 1918–1928*. Pod red. Z. Bugajskiego (1929). Warszawa: Związek Pracowników Wikziennych Rzeczypospolitej Polskiej [in Polish].
2. Pawlak, K. (1995). *Wikziennictwo Polskie w latach 1919–1939*. Kalisz: Centralny Ogródek. Szkolenia Siuiby Wikziennej, 1995 [in Polish].
3. Wiewiirska, H. (1957). Patronat to nie filantropia, *Prawo i życie*, 8 (25) [in Polish].

Дата надходження до редакції: 18.12.2017.

⁵⁵ Pawlak K. Wikziennictwo Polskie w latach 1919–1939... — S. 112.